

BIBLIOGRAFIE

DRAMA EN THEATER EEN BIBLIOGRAFIE VOOR NOORD- EN ZUID-NEDERLAND

Annick POPPE
Aflevering 37

I. WETENSCHAPPELIJKE TEKSTEN

a. boeken

DE BONDT (Werner) en VERBERGT (Rita), *Meetbare ruimten*, Antwerpen, Vlaams Centrum van het Internationaal Theater Instituut, 1995, 112 p.

In dit fotoboek over de realisaties van het architectenbureau van Werner De Bondt wordt, behalve aan de commerciële realisaties ervan, ook ruime aandacht besteed aan prestaties op het vlak van de scenografie (voor o.a. de Studio Herman Teirlinck, K.N.S. en K.V.S). Tevens komen, in een reeks gesprekken met Mark Hermans, De Bondts opvattingen over scenografie aan bod.

DECREUS (F.) en MOTTART (A.) [red.], *De klassieken in de klas. Het geval Antigone*, Gent, 1994, 209 p. (*Didactica Classica Gandensia* 34). Zie bespreking in een volgend nummer.

DE MOOR (Cecilia) *Podiumkunsten en management. Handboek theater bedrijfsvoering*, Brussel, Vlaams Theater Instituut, 1995.

KEMPERINK (M.G.), *Nederlands Toneel in het fin de siècle 1890-1900*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 1995, 202 p. (ISBN 90-5356-145-5)

ENGELANDER (Ruud) en VAN GAAL (Rob), *Nederlands Theaterjaarboek 94-95*, Amsterdam, Theater Instituut Nederland, 357 p. (ISBN 90-70892-38-3)

Bevat een inleidend essay, een katern met daarin de tien beste affiches van het afgelopen seizoen en zoals altijd een compact seizoensoverzicht.

RAMAKERS (B.A.M.) [red.], *Spel in de verte. Tekst, structuur en opvoeringspraktijk van het rederijkerstoneel. Bijdragen aan het colloquium ter gelegenheid van het emeritaat van W.M.H. Hummelen* (Nijmegen, 25 juni 1993), Jaarboek 1991-1992 De Fontaine, Gent, 1994, 216 p. + 25 afb.

STEYAERT (Rozemie) en VAN WAEIJENBERGHE (Frédéric) [red.], *Paul De Mont 1895-1950*, Ninove, Werkgroep Abdij Ninove i.s.m. de Cultuurraad, 1995, 72 p. (ISBN 90-802773-1-2). Zie bespreking in een volgend nummer.

Theater und Musik, Theatre and Music, Théâtre et Musique, Theater en Muziek, Brussel etc., Kaaithater, 1995, 243 p. (*Theaterschrift 9*)

In dit theaterschrift vinden we een essay over de oorsprong van het muziektheater door Georg Katzer, een bijdrage over de stem door Bart Verschaffel, dagboekfragmenten n.a.v. een operaproject van Boudewijn Tarenskeen en bedenkingen over de zin van het muziektheater door Thomas Korner, naast interviews met de componisten Heiner Goebbels, Paul Koek en Geoges Asperghis, de regisseurs Pierre Audi en Stéphane Braunschweig en een tweegesprek tussen Anne Teresa De Keersmaeker en Thierry De Mey.

VERBRAAK (Coen), *Over het vak*, Amsterdam, Theater Instituut Nederland, 1995 (ISBN 90-70892-34-0)

Bevat veertien portretten van cabaretiers.

b. bijdragen in tijdschriften, jaarboeken en verzamelwerken

ALPHENAAR (Carel), "Het theaterwerk van Kurt Schwitters", *Bzzlletin*, oktober 1995, nr. 229, pp. 58-62.

Kurt Schwitters, actief in het Duitsland van tussen de twee wereldoorlogen, leert men het best kennen via een pamflet als *Aufruf*, waarin hij het heeft over de onheilswangere situatie in zijn land, een stuk als *Eine Stunde Aufenthalt*, dat over huwelijksproblemen gaat en *Schattenspiel*, een erg bizar schimmenspel, dat het best aansluit bij zijn theorieën. Wie zijn *Explicatie van mijn eisen voor het Merztheater* doorneemt, merkt dat hij een theater bijna zonder personen voorstaat, dat met de huidige elektronische media op eens perfect realiseerbaar wordt.

BEGHEYN (Paul), "Het Nederlands Dans Theater onder Jiří Kylian", *Streven*, 62(1995), nr. 6, pp.507-514.

Met *Arcimboldo* vierde het Nederlands Dans Theater het feit dat het twintig jaar geleden is dat Jiří Kylian, die in die tijd een heel eigen stijl heeft opgebouwd, waarin klassiek ballet en moderne dans naadloos worden gecombineerd, de leiding ervan op zich nam. In dit choreografisch meesterwerk maakt de toeschouwer als het ware in vogelvlucht kennis met de ontwikkelingsgang van Kylian en komen hoogtepunten als *Psalmensymfonie*, *Soldatenmis*, *Stamping Ground* en *Tiger Lily* opnieuw voor ogen.

BLOKDIJK (Tom), "Stil !", *Toneel Theatraal*, 116(1995), nr. 6, pp. 6-13.

Kon een 'destructief vitalisme' typerend heten voor de jaren tachtig, wat het begin van de jaren negentig kenmerkt is het 'theater van de stilstand'. Stilte in het theater kunnen we wellicht het best in verband brengen met abstracte kunst: van de toeschouwers wordt dezelfde overgave vereist, die hen toelaat een bepaalde, directe zintuiglijke ervaring te ondergaan.

BRINKMAN (Herman), "De weerklank van de Bourgondische hofliteratuur in het Middelnederlands", *Millennium*, 8 (1994), nr. 2, pp. 125-133.

Dat het Nederlands als dusdanig geen status had aan het Bourgondische hof verhinderde niet dat er, mee onder invloed van de Franstalige, een rijke literatuur in het Nederlands ontstond, die evenzeer de maatschappelijke bovenlaag aansprak. Het bezoek van Brusselse rederijkers aan hun geestesgenoten in Leiden in 1506 -een

hoogst uitzonderlijke gebeurtenis- leert echter dat de invloed van de Franstalige kunst in het noorden veelmeer gering was.

DECROUX (Etienne), "De mime onder een glazen koepel. Fragment uit *Paroles sur le mime*, ingeleid door Lukas Vandenaabeele", *Etcetera*, 13(1995), nr. 50, pp. 30-33.

DE HAAS (Anne), "'Wij openen de gordijn van ons bebloet Toneel'. Gruwelen op het achttiende-eeuwse toneel", *Literatuur*, 12(1995), nr.4, pp.198-204.

Hoewel tijdens de achttiende eeuw het streng gereguleerde classicistische toneel hoogtij vierde, konden bloederige tafereelen niet altijd van het toneel worden geweerd. Of deze gruwelen als onderdeel van de handeling of als tableau vivant werden voorgesteld, het is een feit dat zij, ondanks de aanwijzingen dat heel wat vertoningen werden aangepast, in de smaak bleven vallen bij het publiek.

DEROECK (Jef), "Franz Marijnen à la tête d'une centrale d'énergie", *Septentrion*, 24(1995), nr.3, pp. 45-49.

Sinds de komst van Franz Marijnen naar de K.V.S. -die wellicht gauw een tweede plateau krijgt en met de restauratie waarvan binnenkort werk zal worden gemaakt- is heel wat veranderd aldaar. Niet alleen wordt opnieuw repertoiretheater van het hoogste niveau op de planken gebracht, maar tevens wordt ruimte gegeven aan andere personen en initiatieven (Wim Vandekeybus, Het Andere Brussel). Een heel nieuw élan kortom, dat ook in het bredere kader van het Nederlandstalige theater in de hoofdstad tot acties heeft geleid.

DE VRIES (Gert Jan), "Voor de massa des volks? Geert Van Oorschot exploitatie van Herman Heijermans' *Toneelwerken*", *Maatstaf*, 43(1995), nr. 5, pp.62-71.

Een nauwkeurige studie van G.A. Van Oorschots project tot de uitgave van de verzamelde toneelwerken van H. Heijermans, dat al in 1915 rond was, geeft een duidelijk beeld van de kloof die tussen het oorspronkelijke plan en de uiteindelijke realisatie ervan bestond en hoe de aanvankelijk ambitieuze plannen na een te vlugge herdruk uitliepen op een financiële ramp.

GILBERT (Anthony J.), "Shakespearean Self-Talk. The Gricean Maxims and the Unconscious", *English Studies*, 76(1995), nr. 3, pp. 221-237.

Als Shakespeare zijn personages tot zichzelf laat praten, dan zijn de ware toehoorders natuurlijk de toeschouwers, die op die manier een inzicht verwerven in motieven die aan de tegenspelers worden onthouden en tegelijk de zwakheden van het personage in kwestie leren kennen. Zo leert Claudius' gebed in *Hamlet* III,iii ons dat hij enkel de Goddelijke wraak vreest, laat Hamlet ons zien dat hij twijfelt aan het nut van de actie en probeert Othello, door de slapende Desdemona vóór hij haar ombrengt als een object voor te stellen, te verdedigen wat onverdedigbaar is.

JANSEN (Paul), "In het gat van de geschiedenis. Een opera over kapitein Westerling", *Mens en Melodie*, 50(1995), nr. 6, pp. 382-388.

Hoofdfiguur in de kameropera *Westerling* van Jan Bus op een libretto van Graa Boomsma is kapitein Raymond Westerling, een van de meest omstrede militairen van het Koninklijk Nederlands Indië Leger, betrokken bij de strijd om het behoud van de voormalige Nederlandse kolonie. Centraal in dit drama van een man, die na een

mislukte coup tegen de nieuwe machthebbers inzag dat alle geweld vergeefs was geweest, staat de spanning tussen de rol van vader en slachtoffer, tussen collectieve en individuele verantwoordelijkheid.

LAERMANS Rudi), "Lichaamskunst op de rand van het theater. Aantekeningen over het werk van Meg Stuart", *Dietsche Warande & Belfort*, 140(1995), nr. 5, pp. 549-560. In haar dansproducties (*Disfigure Study, No Longer Readymade*) ziet Meg Stuart het menselijk lichaam als een leden pop. De dansers kruipen, rollen en strompelen over de scène; de toeschouwers kijken naar een ontmenselijkte wereld, waarin lichamen nooit tot herkenbare personages uitgroeien.

MAES (Francis), "Béla Bartók. De burch van hertog Blauwbaard", *Muziekmozaïek*, 2(1995), nr. 7, pp. 20-21.

Voor zijn opera *De burch van hertog Blauwbaard* maakte Béla Bartók gebruik van een libretto van Béla Balasz, dat slechts zijdelings geïnspireerd is op het beroemde verhaal van Perrault en kan gelden als een sprookje over de verborgen kamers van de ziel. In deze lyrische, emotioneel erg warme opera, die kadert in de sfeer van het symbolisme en het fin de siècle, slaagt de componist er perfect in de eenzaamheid uit te drukken van twee personages -Blauwbaard en zijn laatste geliefde Judith- die door het noodlot worden meegesleurd.

MAES (Francis), "Tweemaal Verdi. *Het gemaskerd bal* en *Don Carlo*", *Muziekmozaïek*, 2(1995), nr.8, pp. 22-25.

Erg knap aan *Un ballo in maschera* -gebaseerd op een libretto van E. Scribe, dat de moord op de Zweedse koning Gustaaf II tijdens een gemaskerd bal behandelde en dat op vraag van de censuur grondig werd herwerkt- zijn de associaties tussen tonaliteit en dramatische situatie, waardoor vanaf het eerste moment het uiteindelijke drama metafysisch aanwezig is. De grootheid van *Don Carlo* daarentegen, dat eveneens dateert uit Verdi's middenperiode en gebaseerd is op de gelijknamige tragedie van Schiller, ligt in de intensiteit van de dramatische confrontatie: hoewel de politieke achtergrond behouden blijft, primeert toch de liefdesintrige.

McALINDON (T.), "Doctor Faustus. The Predestination Theory", *English Studies*, 76(1995), nr. 3, pp. 215-220.

Is Marlowes Doctor Faustus een tragische held of gewoon een slachtoffer van de calvinistische leer van de predestinatie? De beste uitweg uit dit dilemma vinden we wellicht door te stellen dat het een vrije daad is van het hoofdpersonage, die een dynamiek in gang zet, die leidt tot zijn onvermijdelijke val.

METDEPENNINGHEN (Erna), "Operaregisseur uit ergernis", *Ons Erfdeel*, 38(1995), nr. 3, pp. 399-406.

Nadat Guy Joosten (samen met Luc Perceval oprichter van de Blauwe Maandag Compagnie) al internationale faam had verworven als regisseur van vooral klassiek theater, liet hij de jongste jaren zijn belangstelling ook uitgaan naar de opera, volgens hem de meest complete kunstvorm. Op *La Cenerentola* van Verdi, zijn erg geslaagde debuut, volgden *Un Ballo in Maschera* van Verdi -iets minder gelukt-, *Carmen* van Bizet, waarin de nadruk ligt op de confrontatie tussen Carmen en een erg trotse Don

José en Mozarts *Don Giovanni*, volledig als 'dramma giocoso', waarin seria- en buffa-elementen elkaar afwisselen, gezien.

MEULEMAN (Bart), "H. Claus. Groothandel sinds 1952", *Etcetera*, 13 (1995), nr. 50, pp.55-58.

Wie de talrijke toneelstukken doorneemt die Hugo Claus sinds het begin van de jaren vijftig heeft neergepend, kan niet anders dan tot de conclusie komen dat de grote meerderheid ervan -zelden is het overigens tot een herneming gekomen- inmiddels door de tijd is achterhaald. Zijn *Vrijdag*, *Interieur*, *De verzoeking* en *De dans van de reiger* weliswaar erg overtuigend te noemen en kunnen *Suiker* en *Leven en werk van Leopold II* doorgaan als interessante mislukkingen, voor het overige blijkt dat hij het zich bij gebrek aan concurrentie wel erg makkelijk heeft gemaakt.

NORRICK (Neal R.) en BAKER (William), "Metalingual Humor in Pinter's Early Plays", *English Studies*, 76(1995), nr.3, pp. 253-263.

Hoewel Pinter in zijn vroege werk gebruik maakt van traditionele verbale humor, wendt hij taal ook aan om de relatie duidelijk te maken die tussen de personages bestaat en levert hij commentaar op de manier waarop ze diezelfde taal aanwenden om hun doel te bereiken. Voorbeelden hiervan zijn de dialogen tussen Ben en Gus in *The Dumb Waiter*, van Stanley en Meg in *The Birthday Party* en van Mr. Kidd in *The Room*.

NOVERRE (Jean Georges), "Dertiende brief over de dans (vertaling Mia Vaeman, commentaar Johan Reyniers)", *Tmesis*, 1995, nr. 6, pp. 6-14.

In deze brief, afkomstig uit het boek in brieven *Lettres sur la danse* (1760) zet J. G. Noverre, ooit de belangrijkste choreograaf van zijn tijd, zijn ideeën uiteen over het 'ballet d'action': dans dient te beschikken over een dramatische structuur, een compositie te zijn die 'via de ogen spreekt tot de ziel' (p.6-7).

ONDERDELINDEN (Sjaak), "Dramaturgie der Wendungen. Friedrich Dürrenmatt *Romulus der Grosse*, *Neophilologus*, 79(1995), nr. 3, pp 465-479.

In *Romulus der Grosse* van F. Dürrenmatt wordt de ondergang van het Romeinse rijk voorgesteld als een komedie, een tragische komedie dan, waarin een complete chaos heldhaftigheid uitsluit. Zowel de laatste Romeinse keizer als de Germaan Odoaker -bijna elkaars spiegelbeeld- capituleren voor een geschiedenis die onvermijdelijk het slechtst mogelijke verloop kent.

PEER (Matthias), "Niet alleen maar het einde der tijden. Musicus, regisseur en theaterauteur Christoph Marthaler", *Toneel Theatraal*, 116 (1995), nr. 6, pp. 24-28.

Sedert de roemruchte *Murx*-avonden is Christoph Marthaler een cultfiguur geworden, die in een radicaal naturalistische stijl vorm probeert te geven aan de onzekerheid van onze tijd. Ook in zijn recente regies van Pessoa's *Faust. Eine subjektive Tragödie* en Canetti's *Hochzeit* slaagt hij erin de toeschouwers zichzelf zo onverwacht dicht te doen naderen, dat ze naar kleinheid en sterfelijkheid gaan verlangen.

PIERSON (Colin M.), "Sabine Freire : Wahnsinn und Strafe im naturalistischen Drama", *Neophilologus*, 79(1995),nr. 4, pp.611-618.

Sabine Freire (1905), het enige toneelstuk van de Portugees Manuel Texeira-Gomes, betekende in eigen land een echte mijlpaal in de theatergeschiedenis. In dit naturalistische drama wordt immers voor het eerst een door en door slechte, bijna psychopatische vrouw ten tonele gevoerd -aan Thérèse Raquin en Lady Macbeth verwant- wier verdorven plan zich het vermogen van haar schoonmoeder eigen te maken, leidt tot de dood van haar man.

SCHONBERGER (Elmer), "De sympathieke snaar. Ontroering en muziek", *Toneel Theatraal*, 116(1995), nr. 7, pp. 4-7.

De emotie die het luisteren naar muziek teweegbrengt, komt vooral voort uit identificatie, uit de 'maar-natuurlijk' ervaring (p.6) en werkt pas in tweede instantie via het gevoel. Meer dan uit wat ook bestaat deze emotie erin dat wij getroffen worden door de manier waarop door de componist met het muzikale materiaal wordt omgegaan om het beoogde effect te verkrijgen.

"Dossier : Theaterkritiek", *Etcetera*, 13(1995), nr. 50, pp. 4-26.

In dit dossier, ingeleid door Marleen Baeten, praat Tom Michielsen met recensenten en mensen van de culturele redacties, Christoph De Boeck met theatermakers en organisatoren en Paul Gielen met dramaturgen, geeft Steven Humblet uiting aan zijn ontgoocheling over de huidige theaterkritiek en peilt Luk Van den Dries naar de betekenis van Carlos Tindemans als criticus.

T'JONCK (Pieter), "Het lichaam zelf, op het podium, overal. Aberraties van de postmoderne dans", *Kultuurleven*, 62(1995), nr. 5, pp. 14-19.

Postmoderne dans wordt onverstaanbaar wanneer hij leidt tot een 'narcistische verabsolutering' (p.17) van het lichaam. Mocht dit genre ooit dominant worden, dan hield het -aangezien communicatie onmogelijk wordt- meteen het einde van het danstheater in.

T'JONCK (Pieter), "Spelbederf:de dans na Steve Paxton", *Dietsche Warande & Belfort*, 140(1995), nr. 5, pp. 572-578.

Voor Steve Paxton staat in de dans het streven naar vrijheid centraal : los van elke conventie exploreert hij een lichaam dat 'een grootse en elegante machine' (p. 573) is. In zijn doorgedreven zoektocht naar de schier eindeloze mogelijkheden van het lichaam, toont hij de toeschouwers de mogelijkheid de censuur die op hun eigen lichaamstaal ligt, te doorbreken. Jammer dat zijn navolgers zo vaak tot zinloos exhibitionisme zijn vervallen.

WENNEKES (Emile), "Het onstuimig geroep van bis. Adelina Patti in het Paleis voor Volksvlucht", *Mens en Melodie*, 50(1995), nr. 6, pp.370-375.

De beroemde sopraan Adelina Patti, jarenlang verbonden aan het Londense Royal Covent Garden Theatre, trad tussen 1862 en 1885 niettemin geregeld op in Nederland. Was de pers laaiend enthousiast, de -te hoge- toegangsprijzen stonden een massale opkomst in de weg.

WENNEKES (Emile), "Een Walkürenroep in het Paleis. De Nederlandse première van Wagners *Ring*", *Mens en Melodie*, 50(1995), nr. 7, pp. 446-452.

Wagners vierluik *Der Ring der Nibelungen* werd in Nederland voor het eerst integraal opgevoerd begin 1883. De produktie werd verzorgd door Angelo Neumann en zijn rondreizende Richard Wagner - Theater, dat in 1882 en '83 alleen al 135 geautoriseerde voorstellingen gaf van de *Ring*. Memorabel aan dit evenement, dat doorging in het Amsterdamse Paleis van Volksvlijt en kan gelden als een van de hoogtepunten van de negentiende-eeuwse operaproductie, was o.m. de prestatie van Hedwig Reicher-Kindermann als Brünnhilde.

ZONNEVELD (Loek), "Woede, verscheurdheid, troost. Gerardjan Rijnders' oeuvre als regisseur", *Etcetera*, 13(1995), nr. 51, pp. 25-31.

Gerardjan Rijnders -twintig jaar aan het werk als regisseur- heeft zich in die tijd ontwikkeld tot een van de meest toonaangevende regisseurs in Nederland. Aan de basis van zijn oeuvre ligt pure woede, woede om een wereld die is zoals hij is. Door gebruik te maken van de anti-illusionistische technieken van het montage-theater slaagt hij erin door te dringen tot de kern van de tekst: het publiek leeft en denkt mee met mensen die het te zien krijgt in hun schoonheid en weerzinwekkendheid.

II. DRAMATEKSTEN

a. boeken

ALKEMA (Hanny), *Hinderik of De schoonheid van roest en plexiglas*, Amsterdam, Theater Instituut Nederland, 1994, 84 p. (ISBN 90-70892-31-6)

CLAUS (Hugo), *Phaedra*, Amsterdam, International Theatre & Film Books en Eindhoven, Zuidelijk Toneel, 1995, 76 p. (ISBN 90-6403-395-1)

RIJNDERS (Gerardjan), *Ecstasy en Mooi*, Amsterdam, International Theatre & Film Books en Toneelgroep Amsterdam, 1995, 249 p. (ISBN 90-6403-394-3)

b. in tijdschriften

APELDOORN (Ger) en Edeus (Harm), "Met de neus tegen het glas", in: *Toneel Theatraal*, 116(1995), nr. 6, pp. 32-37

MOLIERE, "Don Juan of de stenen gast", vertaald door André Lefèvre, in: *Restant*, 22(1995), nr. 1/2, pp. 157-245